

Suicidul și atitudinea Bisericii față de el

Pr. Prof. Dr. Sorin COSMA

Multitudinea schimbărilor politice, sociale și economice din epoca pe care o străbatem, au dus la răsturnarea tablei de valori, în măsură să determine noi mentalități și comportamente umane, concretizate, în cele din urmă, în tot felul de conflicte și tensiuni, încât criza a devenit cuvântul la ordinea zilei, manifestată atât pe plan material, cât mai ales pe plan moral și spiritual.

Dezvoltarea fără precedent a tehnologiei pe multiple planuri orientează pașii omului contemporan preponderent spre viața materială, în detrimentul dimensiunii ei moral-spirituale, încât mult căutata fericire ca aspirație a sufletului este îndreptată spre bunăstare și confort la toate nivelele... Omul zilelor noastre preferă să privească aproape în exclusivitate spre pământ, deducându-și astfel numele de la „humus”, fără a băga de seamă că el este și „antropos”, adică privitor în sus!... Pierzând însă dimensiunea spirituală autentică, apare în sufletul omenesc acel gol ce nu poate fi înlocuit decât cu surogate, care îi aduc confuzie, derută și dezorientare... Iar dacă toate acestea se desfășoară pe fondul lipsurilor materiale, al bolii, al înstrăinării, al stresului, al debusolării și al neîmplinirilor sufletești, apare deznădejdea ce face ca existența însăși să piardă motivul, sensul și scopul vieții... Și sub presiunea acestei obsesii oarbe se dezvoltă disperarea ca fenomen morbid, care generează în sufletul omului dezgustul de viață... Nu ne va mira, astfel, să constatăm că în epoca postmodernă suicidul este într-o creștere alarmantă, îngrijorătoare, încât Biserica trebuie să se implice în misiunea ei spirituală și socială în direcția salvării vieții, știut fiind că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat, S-a jertfit și a înviat pentru viața lumii, pentru ca tot omul „viață să aibă și din belșug să aibă” (Ioan 10, 10), adică viața adevărată, cu dăinuire veșnică (*In* 10, 28).

Dat fiind faptul că suicidul, referindu-se la dreptul de autodeterminare a vieții, suscită multiple și variate interpretări, vom vedea, în cele ce urmează, care este atitudinea Bisericii față de el.

Dezbaterea unei asemenea teme este motivată de faptul că în misiunea pastorală a Bisericii se pleacă totdeauna de la înțelegerea și ajutorarea credincioșilor aflați în dificultate, în suferințe, în necazuri și în nevoi, precum și de a răspunde

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

pozitiv la doleanțele lor. Printre acestea, suicidul devine tot mai mult o problemă, nu atât spirituală sau juridică, cât privind rânduielele bisericești ce se aplică în acest caz. Astfel, deși familia îndoliată consideră suicidul un păcat grav, se simte totuși marginalizată și oarecum părăsită de Biserică, atunci când este oprită să aducă celui care a părăsit-o „honores sepulcri” (cinstirea cuvenită), și apoi îndătinatele slujbe de pomenire la anume soroace, mai ales dacă față de persoana respectivă se nutresc simțăminte de adâncă afecțiune. Este, sub aspect moral, povara apăsătoare a frustrării, pe care conștiința o recepționează în urma unei datorii neîmplinite...

Dar înainte de a dezbate tema propusă, considerăm potrivit să facem o succintă prezentare a modului în care a fost abordată și considerată fapta suicidară.

Suicidul a existat din timpuri imemorabile, de când omul nu și-a mai putut suporta viața, din diferite pricini mai mult sau mai puțin întemeiate. Popoarele antice civilizate, precum grecii și romani, au avut atitudini contradictorii față de suicid. Era o vreme când l-au condamnat, considerându-l o greșală groaznică împotriva cetății, neadmițând nici înmormântarea legală a sinucigașului. A urmat apoi o altă vreme cu altă mentalitate, potrivit căreia suicidul era socotit act de eroism și demnitate. Și atunci foarte mulți oameni din toate categoriile sociale, fie din lașitate, fie din curaj, spre a-și „salva” onoarea când viața le era în pericol, au ales suicidul...

În **antichitatea precreștină**, pe plan filosofic, sinuciderea a fost combătută cu hotărâre de către **Platon** și **Aristotel**, dar susținută cu multă dârzenie de către stoici, care i-au făcut „nume bun” prin însuși exemplul personal.

Platon spunea despre suicid că „**nu este un lucru îngăduit**” (*Phaidon*, 61c), având în vedere faptul că în Atena acelor vremi sinucigașii se situau în categoria criminalilor, și, nu numai că nu aveau dreptul la funeralii, ci cadavrul era izolat, iar incinta funerară era lipsită de orice fel de podoabe (*Legi*, 873d). Iată și cuvintele filosofului: „...Și nu-i așa că și tu, dacă vreuna din fapăturile care îți aparțin ar încerca să se omoare fără încuviințarea ta, te-ai mânia pe ea și, dacă ți-ar sta în putință, ai pedepsi-o?” (*Phaidon*, 62c).

Cu toate acestea, Dialogul platonician nu era unanim înțeles ca fiind împotriva suicidului. Referindu-se la lumea ideală râvnită de sufletul omenesc, această lume a umbrelor producând acel „**taedium vitae**” (scârbă de viață), trebuia să fie cât mai curând părăsită. În acest sens, în perioada umanistă se făcea mult caz de Cleombrotus, un tânăr frumos, bogat și iubit, care și-a luat viața după ce a citit **Phaidon**, dorind să ajungă a trăi într-o lume mai bună¹.

Pe de altă parte, Platon nu se pronunță împotriva suicidului atunci când împrejurările și situațiile limită ale vieții nu-ți mai lasă nici o șansă de salvare. Printre

¹ Georges Minois, *Istoria sinuciderii*, trad. Mircea Ionescu, București, 2002, p. 55.

acestea este situația fără scăpare la care ai ajuns fiindcă te-a împins cetatea pe care ai datoria să o servești. La fel, suicidul poate fi săvârșit din cauza rușinii, sau a unei boli incurabile care îți face viața insuportabilă (*Legi*, 873, c.d.).

Atitudinea de condamnare a suicidului și-a manifestat-o și **Aristotel**, atunci când spune că „cine se omoară pe sine din mânie, făptuiește aceasta împotriva rațiunii drepte, ca atare el făptuiește o nedreptate. Dar pe cine nedreptățește dacă nu cetatea...” (*E.N.* 1138a 10). Pentru înțeleptul din Stagira, sinuciderea nu este un act de curaj, ci de lașitate: „A muri pentru a evita sărăcia, sau dragostea, sau ceva dureros, nu este dovadă de curaj, ci mai mult de lașitate; că este o slăbiciune a spiritului să eviți greutățile. Numai muritorii superficiali, neputând să suporte chinul, își ridică viața” (*E.N.* 1116a 13).

Pe de altă parte, la polul opus erau **stoicii**. Aceștia, pornind de la idealul libertății de afirmare a omului ca ființă rațională, spun că atunci când cineva nu-și poate împlini acest ideal, va fi salvat prin curajul sinuciderii. **Cicero** preciza, apoi, că sinuciderea se face cu intervenția zeului, care va oferi „*causam justam*” (motivul valid) pentru săvârșirea faptei. Atunci, „cu siguranță înțeleptul va trece bucuros de la întunericul de aici, spre lumina de dincolo” (*Tusc. Disp.* I, 74). Această concepție și-a găsit o vastă accepție în lumea antică, fiindcă oferea speranța nemuririi, și nu puțini au fost cei care au devenit victimele suicidului.

Datorită popularității sale, stoicismul face ca suicidul să fie practicat și de persoanele aparținând claselor înstărite. Astfel, **Marcus Aurelius** recomanda „să părăsești această lume din clipa în care nu mai poți urma felul de viață pe care ți l-ai propus. Chiar din acest moment îți stă în putere să trăiești după cum ai gândit în clipa când ești pe punctul de a pleca din viață. Iar dacă nu ți se îngăduie, atunci părăsești viața într-un asemenea fel ca și cum nu ai încerca nici o suferință. Este fum, și plec... rămân cu sufletul liber și nimeni nu mă va împiedeca să fac ceea ce vreau”². **Seneca**, la rândul său, accentuează aceleași îndemnuri, spunând: „Atât timp cât corpul și mintea noastră se bucură de toate facultățile lor și ne permit să ducem o viață demnă, nu există nici un motiv să-ți iei viața. În schimb, a continua să trăiești în suferințele provocate de o bătrânețe înaintată, când nu depinde decât de noi să ne eliberăm de ea, este culmea prostiei... Dacă trupul nu mai e bun de nimic, de ce să nu eliberezi un suflet care se chinuiește?... Este un nevolnic și un ticălos cel care moare din cauza durerilor, dar este un nebun cine trăiește numai ca să sufere dureri”³.

Pe lângă aceasta, antichitatea precreștină reține și forme suicidare de eroism moral, ca fermitate de caracter și fidelitate conjugală. A rămas celebru cazul nobi-

² Idem, p. 58.

³ *Scrisoarea LVIII către Licilius*, trad. Gh. Guțu, București, 1967, p. 148-149.

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

lei romane Lucreția, care s-a sinucis în urma unui viol. Fericitul Augustin va face trimitere expresă la acest caz, spre a-l combate, atunci când a fost invocat de către femeile creștine ca model vrednic de urmat în situații similare.

În **filosofia și în literatura modernă**, suicidul are o altă interpretare, potrivit noilor realități și mentalități cu care s-a confruntat viața omenească.

David Hume arată în „*Essay on suicide*” că moartea voluntară nu este o violare a datoriilor față de Dumnezeu, nici față de aproapele și nici față de sine însuși. Fiindcă sinuciderea reprezintă puterea omului exercitată asupra sa însuși, ca un act liber, este motivată de faptul că prin suicid nu sunt lezate întru nimic drepturile stăpânirii divine, deoarece omul posedă trupul ca pe o proprietate a sa, de care are dreptul să dispună după cum voiește... D. Hume, în afirmația sa, nu face deosebirea între dreptul de stăpânire și dreptul de folosință. Omul are dreptul asupra trupului său, dar nu spre a-l distruge, ci spre a-l păstra, a-l îngriji⁴, a-l perfecționa, așa cum de altfel natura însăși îi impune. Sfântul Apostol Pavel poate face în acest context fireasca constatare: „Căci nimeni nu și-a urât vreodată trupul, ci îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica” (*Ef 5, 29*).

La rândul său, **Albert Camus**, în cap. „**Absurdul și sinuciderea**” din „*Mitul lui Sisif*”, spune: „Nu există decât o singură problemă filosofică cu adevărat importantă: **sinuciderea**. A hotărî dacă viața merită să nu fie trăită, înseamnă a răspunde la problema fundamentală a filosofiei... Oamenii se sinucid fiindcă viața nu merită să fie trăită. Iată, fără îndoială, un adevăr – nefecund totuși, pentru că e un truism... Îmi iau aici libertatea să numesc sinucidere filosofică atitudinea existențialistă... Pentru existențialiști, negația este Dumnezeu lor. În înțelesul cel mai exact, acest Dumnezeu nu se susține decât prin negarea rațiunii umane”.

La aceste concluzii suicare s-a ajuns datorită deznădejdiei, ca pierdere a credinței. Și aceasta nu este o noutate. S-a constatat, de pildă, că în Franța, la sfârșitul secolului al XII-lea, sporesc cazurile de sinucideri datorită evoluției mentalității ateiste. „Credința este într-atât de stinsă în această țară, încât nu mai găsim nici măcar un singur tânăr care să nu vrea să fie ateu... încât se consideră că toate sinuciderile pe care de la un timp le avem într-un număr atât de mare provin din ateism”⁵. Ateismul a proliferat apoi și datorită crizei conștiinței creștine a anilor 1580-1620⁶, care, accentuându-se în epoca iluministă și dezvoltându-se în existențialismul modern, care declară viața „o cursă de la neant la neant”, a declanșat o adevărată molimă suicidară.

Dintre suicidele militare, ne vom referi în treacăt la harakiri și kamikaze. Prin secolele XIII-XV apare la samurarii japonezi obiceiul sinuciderii eroice, numit ha-

⁴ Hr. Andrușos, *Sistem de morală* (trad. rom.), Sibiu, 1947, p. 185.

⁵ G. Minois, *op. cit.*, p. 177.

⁶ Idem, p. 106.

rakiri (sau seppuku), ceea ce înseamnă „a-și spinteca burta”. Samuraii, ca și conducători militari, exaltând ideea de onoare și de sacrificiu pentru suveran, disprețuiau total moartea, acționând prin această sinucidere eroică, apreciată și admirată de toți⁷. Suicidul ca act patriotic a fost promovat de șintoismul japonez în cel de al Doilea Război Mondial, pentru biruința Axei. Este cunoscut sacrificiul aviatorilor voluntari numit „kamikaze” („vânt divin”). Același „vânt divin” mai înainte a înecat pe mare flota lui Genghis-Han când se apropia de coastele Japoniei⁸.

În ultimul timp apar tot mai multe atentate sinucigașe teroriste. E vorba de acei luptători kamikaze, care se sacrifică într-o acțiune de atac. Determinând distrugerii și tensiuni pe plan mondial, atrag acțiuni militare contra lor.

Perioada postmodernă dovedește un crescut interes pentru suicid, concretizat prin deschiderea unei **Societăți Internaționale de suicidologie**. Susținătorii suicidului fac tot mai mult caz de dreptul de a dispune de propriul corp, ca mod de exprimare a libertății și a responsabilității în lume. În SUA există **Societatea Hemlock**, cu tendința amăgitoare de a „instituționaliza” sinuciderea, ca un mod de a săvârși viața în pace și cu demnitate. S-a pus chiar în mișcare, în scopuri suicide, „mașina morții”, de către medicul Jack Kevorkian. Pentru cei ce vor să se sinucidă, tot în SUA, au fost create așa-zisele „case de plecare”... Cealaltă parte a lumii nu a acceptat însă așa ceva.

Pe de altă parte, Institutul de Sănătate Mentală din SUA constata în anul 2000 că aproape jumătate din adolescenți declară că au cunoscut persoane care au încercat sau au gândit serios să se sinucidă. Tot în SUA sinuciderea este a noua cauză de deces și a treia cauză de deces în rândul celor cu vârsta cuprinsă între 15-24 de ani. Apoi, mai multe persoane mor din cauza sinuciderii decât din cauza omuciderii⁹.

Pentru a determina **poziția Bisericii față de suicid**, se cuvine să cercetăm izvoarele revelației divine: **Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție**.

Legislația **Vechiului Testament** nu face nici o referire de principiu asupra sinuciderii. Aceasta nu înseamnă însă că nu au existat în perioada vechi-testamentară cazuri de suicid. Cartea Sfântă reține câteva nume, precum:

În cazul lui **Abimelec**, după ce i-a fost spart capul cu o bucată de piatră, pentru a nu cădea în rușine, spunându-se despre el că „a fost ucis de o femeie”, a fost chemat purtătorul său de arme să-l ucidă (*Jd* 9, 51-55).

Regele **Saul**, învins în lupta cu filistenii, a cerut purtătorului de arme să-l ucidă, pentru a nu ajunge de bațjocura dușmanilor. De teamă, purtătorul de arme

⁷ Ovidiu Drâmba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, București, 1984, p. 386.

⁸ Z. Vasilenova, „Le nationalisme japonais et la seconde guerre mondiale”, în *La pensée*, nr. 128, august, 1966, p. 102-118.

⁹ Eduard E. Smith, Susan Nolen-Hoeksema, Barbara L. Fredrickson, Geoffrey R. Loftus, *Introducere în psihologie*, ed. a XIV-a (trad. rom.), București, 2005, p. 796.

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

refuză. Atunci Saul se aruncă în propria-i sabie. La fel a făcut și purtătorul de arme (*I Rg 31, 1-5*).

După ce **Ahitofel** eșuează în conspirația îndreptată contra regelui David, „s-a dus la casa sa și și-a făcut testamentul în folosul casei sale, apoi s-a spânzurat și a murit și a fost înmormântat în cetatea tatălui său” (*II Rg 17, 23*).

Zimri, omorându-l pe rege, a domnit doar 7 zile în Tirța. Israeliiți revoltați și-au ales rege pe Omri, mai-marele oștirii, și au înconjurat cetatea unde domnea Zimri. „Când a auzit Zimri că cetatea este luată, s-a dus în odaia din fund a casei domnești și a dat foc casei domnești, în care era, și a pierit” (*III Rg 16, 15-18*).

Tot sinucidere este socotită și moartea lui **Samson**, fiindcă a provocat dărâ-marea palatului peste filistenii, situație în care cade și el victimă.

În cărțile **deuterocanonice** este relatat un singur caz. Prin sentimentul său patriotic și prin faptele sale de vitejie, **Razis** este urmărit de dușmani, cu intenția de a fi ucis, „socotind că de-l va prinde va face foarte mare durere iudeilor. Și când gloata de ostași vrând să ia turnul unde se ascunsese Razis, bătea în uși și porunca să aducă foc să aprindă ușile, atunci Razis, aproape să fie prins, singur s-a junghiat cu sabia, vrând mai bine să moară în cinste, decât să se supună păgânilor și împotriva cinstei sale să pățească ocări nevrednice...” (*II Mac 14, 37-46*).

Aluzii indirecte la acceptarea suicidului găsim în una din cărțile deuterocanonice ale Vechiului Testament, atunci când se consideră că viața și-a pierdut sensul: „Mai bună este moartea decât viața amară sau decât boala neconținută” (*Sir 30, 17*).

În afară de **cazul sinuciderii lui Iuda, Noul Testament** nu vorbește de nici un alt caz de sinucidere.

Actul suicidar săvârșit de Iuda se desfășoară pe fondul unei tensiuni sufletești de maximă intensitate, determinată de căința violentă, devenită insuportabilă, datorită deznădejzii și disperării. Fapta lui va deschide interpretarea metafizică a suicidului, în sensul că **posesia demonică** va fi considerată a fi cauza și mobilul sinuciderii.

De fapt, Evanghelia ne spune lămurit că „diavolul pusese în inima lui Iuda gândul ca să-l vândă” (pe Iisus) (*In 13, 2*): „... Și după ce a luat pâinea, atunci a intrat satana în el” (*In 13, 27*). Prevestise Domnul mai înainte Apostolilor Săi că „unul dintre voi este diavol. Și zicea de Iuda, căci acela avea să-l vândă” (*In 6, 70-71*). Putem înțelege mai bine aceasta, dacă ne gândim că diavolul „din început a fost ucigător de oameni” (*In 8, 44*)...

În altă ordine de idei, este momentul să precizăm că au fost interpretate greșit unele expresii din Noul Testament atunci când înțelesul lor a fost orientat spre suicid. De pildă, e greșit să concepi că atunci când Mântuitorul a spus că „își dă sufletul pentru oile sale” (*In 10, 15*), ar face trimitere, ar anticipa, sau ar face chiar

aluzie la suicid. Cei ce ar putea gândi astfel, dovedesc că nu au înțeles nimic din taina mântuirii noastre.

Într-adevăr, Iisus Hristos Își dă viața pentru oile Sale, dar această jertfă pornește din veșnica și inefabila voință și iubire a Sfintei Treimi, fiindcă atât crearea lumii, cât și mântuirea ei, o săvârșește Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt. – Dar nu se jertfește întreaga Sfântă Treime, ci jertfa este adusă de Fiul Care S-a întrupat pentru noi și pentru a noastră mântuire, împlinind astfel voința Tatălui, care, în fond, este și voința Fiului și a Duhului Sfânt.

Dincolo de acest aspect dogmatic, transcendent, coborând la crucea lui Hristos, constatăm că aici nu este „pulsivitatea morții”, ci deschiderea vieții. „Există un raport tainic de inversiune – subliniază Olivier Clément – între cel care se sinucide și Cel care s-a răstignit, între crucea care dă moartea prin absorbirea „neantizantă” în sine-însuși și crucea care dă viață prin sacrificiul de sine”¹⁰.

Sunt apoi greșit interpretate și unele texte pauline, ca făcând trimitere la suicid. De pildă, Apostolul scrie filipenilor: „Pentru mine moartea este un câștig, iar viața este Hristos” (*Flp* 1, 21-23). Asemănător scrie Apostolul și corintenilor: „... Căci de aceea și suspinăm, dorind să ne îmbrăcăm cu locuința noastră cea din cer... Căci fiind în acest cort, suspinăm îngreuiți, ... pentru ca ceea ce este muritor să fie înghițit de viață... Avem încredere și voim mai bucuros să plecăm din trup și să petrecem cu Domnul” (*2 Co* 5, 1-8).

Evident, în aceste texte, și în altele de acest fel, e vorba de aspirația plină de entuziasm a Apostolului de a realiza comuniunea desăvârșită cu Hristos, care în viața pământească, datorită atâtor ispite și piedici, nu se poate împlini decât parțial. Dacă Apostolul ar fi întreprins vreo pledoarie în favoarea suicidului, s-ar fi convenit să-și pună în aplicare propovăduirea sa... Ori, despre așa ceva nu poate fi vorba!

În general vorbind, în cadrul eshatologiei creștine, suicidul este o falsă problemă. Într-adevăr, după cum mărturisim în Simbolul de credință, „așteptăm învierea morților și viața veacului ce va să fie”, dar nu într-o negare a vieții de aici, ci în nădejdea afirmării ei depline în împărăția veșnică a lui Dumnezeu. Iar această nădejde imprimă vieții un caracter afirmativ și optimist, întrucât viața veșnică reprezintă o încununare a luptei cu păcatul, cu ispitele și cu necazurile de tot felul în această viață (*2 Tim* 4, 7-8), și este acordată numai celor ce și-au dovedit permanența credinței până la capăt (*Ap* 2, 10). De aici și rugăciunea de a rămâne sub binecuvântarea și părinteasca purtare de grijă a lui Dumnezeu până la sfârșitul zilelor: „sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, nerușinat (cu demnitate), în pace, și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos”... Impulsionată de

¹⁰ *Trupul morții și trupul slavei*, trad. Eugenia Vlad, București, 1996, p. 119.

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

nădejdea dobândirii mântuirii, viața creștină de aici, aflată sub binecuvântarea lui Dumnezeu, este pătrunsă de un profund simțământ al bucuriei. E bucuria Duhului care realizează împărăția lui Dumnezeu (*Rm* 14, 17) în sufletele credincioșilor. La fel, impulsionată de nădejdea plenitudinii împărăției lui Dumnezeu, ce se realizează în luptă cu păcatul, și asceza creștină are un caracter pozitiv și afirmativ, fiind orientată spre dobândirea sfințeniei, ca viață pleneră, ca „mai multă viață” (*In* 10, 10), ca adevărată viață, pe măsură să desăvârșească autenticitatea umanului.

Prezentând atitudinea Bisericii față de suicid se cuvine să întreprindem o referire specială asupra modului în care a fost abordat și interpretat martiriul primilor creștini, dat fiind faptul că nu totdeauna și de către toți a fost înțeles în forma sa autentică. Mai precis, au fost cazuri când unii au abordat martiriul sub formă voluntară și provocatoare, ce face trimitere la suicid.

Punerea în discuție a acestei teme este motivată și de faptul că Biserica însuși s-a văzut nevoită să ia atitudine față de anumite forme de exaltare a martiriului, iar pe de altă parte, fiindcă, deși martiriul primilor creștini a oferit lumii cea mai sublimă lecție de jertfă pentru idealul moral, totuși în gândirea modernă a fost privit și interpretat unilateral și contradictoriu. Astfel, dacă Jean Martin Charcot consideră că năvala creștinilor spre martiriu este o „epidemie de hipnotism”, iar perioada martirilor o socotește ca o „epocă de halucinați și nebuni”, pe de altă parte martiriul, reprezentând cea mai entuziastă realizare a misticiei creștine, a fost interpretat ca fiind cea mai elevată formă de robustețe psihică și de fermitate morală. Combătând, în acest sens, ideea că misticiei creștini ar fi cazuri patologice, Henri Bergson arată că „gustul acțiunii, facultatea de a se adapta și readapta, unită cu suplețea, discernământul profetic al posibilului și al imposibilului, un spirit de simplitate care biruie complicațiile, în sfârșit, un bun-simț superior, sunt însușirile care definesc robustețea intelectuală a misticilor creștini”¹¹. Din această confruntare vedem că J.M. Charcot nu a putut înțelege eroismul actului moral în martiriu, care reprezintă o depășire a mediei obișnuite, mai ales sub aspectul intensității. S-a subliniat pe bună dreptate, în acest sens, că „atitudinea eroică este rezultatul unei dilatări la maxim al potențialului moral, este o explozie care sfarmă cadrele prea înguste ale moralei curente, făcând să fâșnească din adâncul sufletului lava unei emoții și energii creatoare de noi valori”¹².

Revenind însă la cadrul problemei în dezbatere, se cuvine să precizăm, așa cum am anticipat, că au existat, într-adevăr, în epoca creștinismului primar, forme ale martiriului voluntar, ca provocare suicidară, dar acestea au fost considerate erezii sau greșeli grave, pe care Biserica le-a combătut cu multă hotărâre de-a

¹¹ *Les deux sources de la morale et de la religion*, Paris, 1932, p. 244.

¹² Prof. Dr. Constantin Pavel, „Eroismul în lumina moralei creștine”, rev. *Studii Teologice*, nr. 3-4/1992, p. 65-104.

lungul vremii. Ne vom lămuri mai bine asupra modului în care Biserica a interpretat totdeauna martiriul, dând cuvântul uneia din cele mai autorizate voci în acest domeniu. Clement Alexandrinul arată că cel ce se jertfește pentru Hristos „dă mărturie Domnului de convingerea sa îndumnezeită în învățătura Lui, de care nici frica de moarte nu-l va despărți... Ai putea admira dragostea lui, care vădit dă lecții, pentru că este unit cu mulțumire cu cei cu care se înrudește. Nu numai atât, dar și convinge de lucrul acesta pe necredincioși cu cinstitul său sânge. Acesta, din dragoste de Domnul se desparte cu foarte mare bucurie de viața de aici... Se duce, așadar, ca un prieten la Domnul, pentru care de bunăvoie și-a dat trupul și sufletul... și aude de la Mântuitorul nostru, cu viața căruia s-a asemănat: iubite frate!”... Astfel noi numim mucenicia „săvârșire”, nu că omul a luat sfârșit vieții, cum înțeleg ceilalți oameni, ci că a arătat un lucru desăvârșit în dragoste” (*Stromate* IV, 13, 2-4).

De aici vedem că martiriul creștin este cu totul altceva decât „taedium vitae”. El nu are un caracter voluntar și provocator, ci este o jertfă acceptată liber și realizată în urma mărturisirii unei convingeri ce pornește dintr-o simțire adâncă, animată de harul lui Hristos, care îi sporește mereu elanul unei vieți plene. S-a remarcat, în acest sens, că „martirii nu disprețuiau viața și lumea ca atare; ei știau că și viața aceasta este bună de vreme ce e lucrarea lui Dumnezeu... Dar ei știau că viața aceasta este provizorie, de aceea nu o idolatrizau. Ea va fi înlocuită cu alta mai deplină. Ea este ceea ce le spune păgânilor Pionius în preajma mărturisirii lui: «știu că viața e dulce, dar noi dorim o viață mai bună! Lumea e frumoasă, dar noi dorim să posedăm lumina cea adevărată! Totul e prea frumos aici și noi iubim opera lui Dumnezeu. Dacă renunțăm la ea, nu o facem din dezgust. Dar noi știm că există bunuri mai mari decât acestea»... Aceasta este viața creștină: viața plăsmuită de puterile veacului ce va să vie, viața crescută sub lumina veșniciei...”¹³.

Prin urmare, scopul martirului, ca mărturisitor al lui Hristos, nu este de a muri, ci de a viețui împreună cu Hristos. El este victimă pentru idealul lui. Nu el caută moartea, ci adversarii lui Hristos îl caută spre a-l jertfi. De aceea, el nu se autoglorifică, ci Biserica îl recunoaște și îi cinstește sfințenia jertfei, aducând astfel cinstire lui Hristos, care l-a învrednicit să-L mărturisească printr-o totală dăruire...

Corelată cu modul de înțelegere și abordare autentică a martiriului creștin, ne apare binevenită atitudinea lui Clement Alexandrinul de a combate practicile greșite răspândite în acele vremuri. „Noi ținem de rău – spune el – pe cei care se aruncă singuri în primejdie de moarte, ca unii ce nu sunt dintr-ai noștri, care au comun cu noi numai numele de creștin, care, din ură față de Creator, se grăbesc să se dea singuri morții. Ticăloșii se omoară singuri! Despre aceștia spunem că pleacă

¹³ Nicolae Mladin, „Martiriu și mistică”, în *Anuarul Academiei Teologice Andreiene*, Sibiu, 1946-1947, p. 20.

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

din lume fără cununa de mucenic, chiar dacă sunt omorâți de autoritatea publică. Ei nu păstrează caracterul mucenicului credincios; nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu și se dau pe ei înșiși unei morți zadarnice, ca și gimnosofiștii indieni, care poartă în chip fals numele de gnostici, (fiindcă) hulesc trupul, (deși) trebuie să știe că și armonia trupului contribuie la o bună desfășurare a spiritului” (*Stromate IV*, 17.1-18.1).

Recunoaștem, fără prea mare greutate, concepția ereziei gnostice, care pornind de la premisa falsă că lumea este rea, iar trupul o închisoare a sufletului, consideră că viața însăși este o nenorocire, motiv pentru care găseau prin martiriu un potrivit prilej de a se elibera de viața trupească, asemenea gimnosofiștilor indieni care se aruncau nebunește în flăcări. La fel sunt condamnați și adepții ereticului Vasilide care socoteau că moartea martirică ar putea constitui o pedeapsă meritată să restabilească dreptatea lui Dumnezeu pentru păcatele săvârșite înaintea unirii trupului cu sufletul...

Pe de altă parte, Biserica a luat atitudine fermă și față de erezia donatistă, care promova martiriul voluntar. Combătând erezia donatistă, **Fericitul Augustin** arată că suicidul constituie un atentat împotriva drepturilor lui Dumnezeu și, călăuzit de porunca „să nu ucizi!”, el arată că viața este un dar sfânt al lui Dumnezeu, de care singur Dumnezeu poate dispune. El socotește, astfel, că donatiștii sunt adevărați criminali, atunci când apără martiriul voluntar¹⁴.

Urmărind, în continuare, atitudinea Bisericii față de suicid, vom analiza un alt mod în care a fost abordată și discutată o anumită formă suicidară considerată eroism moral în spiritualitatea creștinismului primar. E vorba de situația în care o femeie, care trăia o viață dedicată sfințeniei, pentru a evita batjocura și rușinea ce rezultau de pe urma unui viol, prefera sinuciderea.

Părerile care luau în dezbatere acest caz sunt împărțite, și chiar atitudinea Bisericii este oarecum diferită. Pe de o parte, Eusebiu, Fericitul Ieronim și Sfântul Ioan Gură de Aur laudau sinuciderea care preîntâmpină necinștea, iar Sfântul Ambrozie, în mod particular, laudă cu mult entuziasm pe Sfânta Pelaghia, care pentru a evita necinștea, a preferat să se înece.

Apreciind în mod deosebit viața neprihănită, precum și zelul eroic al sfințeniei, Biserica a asociat, la un moment dat, această jertfă suicidară, martiriului, înscriind numele unor astfel de femei în calendarul sfințeniei creștine (precum Verenichi și Prosdochi, sărbătorite la 13 octombrie).

Pe de altă parte, Lactanțiu și Fericitul Augustin nu acceptă suicidul în nici o împrejurare. Referitor la această situație, Fericitul Augustin se pronunță categoric, arătând că nevinovăția trebuie să fie în inimă și nu în trup. Sufletul poate fi nevinovat chiar dacă trupul a fost întinat prin viol (*De Civitate Dei* I, 26).

---

¹⁴ G. Minois, *op. cit.*, p. 32.

Această problemă rămâne însă deschisă și pe mai departe, considerându-se că violarea trupului, aducând după sine întinarea sufletului, constituie un păcat, ce poate fi însă expiat prin sinucidere. Se exagera și mai mult accepțiunea suicidului, atunci când se considera necesar a fi aplicat și pentru evitarea rușinii ce ar putea rezulta chiar de pe urma unei încercări de violare...

Desigur, aceste scrupulozități nu puteau fi admise de Biserică, fiindcă însăși raportarea unui astfel de suicid la martiriu este greșită. În timp ce martiriul reprezintă un act de jertfă eroică venit din afară, suicidul voluntar astfel conceput nu poate avea motivație morală, deoarece reprezintă un act de lașitate în fața unei provocări...¹⁵

Este adevărat că martiriul alb (sfințenia ca jertfire a poftelor oarbe ale firii) se raportează și se asociază martiriului roșu (al sângelui), dar nu este cazul aici.

Pentru a curma definitiv ideea martiriului voluntar promovat de erezia donatistă, învinsă în confruntare cu Ortodoxia, precum și alte forme și tendințe suicidare, **Timotei, patriarhul Alexandriei** (381-385), emite canonul prin care oprește rostirea rugăciunilor pentru sinucigași, decât în cazurile de nebunie dovedită.

Iată conținutul **canonului 14 al lui Timotei al Alexandriei**, devenit normativ în Biserică: „**Întrebare:** Dacă cineva nefiind în minți (fiind nebun) ridică mâna asupra sa, sau se aruncă în prăpastie, să se facă pentru el vreo aducere sau nu? (rugăciune de mijlocire către Dumnezeu, sau pomenire) **Răspuns:** În privința acestuia clericul trebuie să lămurească dacă a făcut aceasta cu adevărat fiind ieșit din minți (nebun). Căci de multe ori rudeniile celui ce a pățimit aceasta, vrând să obțină aducerea jertfei (să fie pomenit la Sfânta Liturghie) și rugăciune pentru el, mințesc, și zic că nu era în minți (că era nebun). Uneori însă a făcut aceasta (s-a sinucis) din cauza tratamentului jignitor al oamenilor, sau altminteri (altădată) oarecum din scârbă (adică „taedium vitae”) și pentru aceasta nu trebuie să se aducă jertfă (rugăciuni de mijlocire la Sfânta Liturghie); că însuși de sine ucigaș este (sinucigaș). Deci clericul negreșit trebuie să cerceteze cu deamănuntul, ca să nu cadă în osândă (vinovăția ce atrage pedeapsa)”¹⁶.

Observăm că acest canon cere clericului să cerceteze cu atenție fiecare caz în parte, „spre a nu cădea în osândă”. În realitate însă, spre a nu se cădea în osândă, s-a generalizat atitudinea de a considera orice act sinucigaș ca fiind vinovat, și astfel, refuzându-li-se slujba de înmormântare, cei în cauză sunt lăsați să treacă singuri în hotarele veșniciei, nefiind încredințați milostivirii lui Dumnezeu.

De acum, din secolul al IV-lea, poziția Bisericii față de suicid va deveni fermă, atât sub aspect liturgic, cât și etic, toți teologii punând fapta la stâlpul in-

¹⁵ Hr. Andrusos, *op. cit.*, p. 189-190.

¹⁶ Arhid. Prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe (Note și comentarii)*, București, 1991, p. 375. Pentru a fi mai ușor de înțeles, am redat conținutul canonului, indicând în paranteză sensul (înțelesul) expresiilor.

famiei. **Și nu nemotivat.** Motivul pentru care Biserica condamnă suicidul rezidă, în primul rând, în faptul că noi avem viața de la Dumnezeu. Fiind darul lui Dumnezeu și nu o posesie personală, nu putem abuza de ea arbitrar, ci trebuie să o chivernisim spre a-și împlini menirea ei veșnică. De aceea, a-ți suprima viața printr-un act de voință, conștient și liber, înseamnă a te înstrăina de Dumnezeu, întrerupând comuniunea cu Dătătorul ei, ceea ce pe plan soteriologic înseamnă a stagna posibilitatea beneficierii de mila lui Dumnezeu, de mântuirea adusă de Hristos, Cel care „s-a întrupat, a murit și a înviat, ca să domnească și peste cei vii și peste cei morți” (*Rm 14, 7-9*).

În al doilea rând, nu putem dispune arbitrar de viața trupului nostru, deoarece acesta împreună cu sufletul constituie creația lui Dumnezeu, chemat la sfințenie și la spiritualizare în scopul unei dăinuirii veșnice. El este „templu al Duhului Sfânt” și, ca urmare, Dumnezeu este preamărit în templul Său. De aici și îndemnul apostolic: „Preamăriți dar pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru, **care sunt ale lui Dumnezeu**” (*I Co 6, 19-20*).

Dat fiind faptul că lucrarea Duhului Sfânt se săvârșește prin cele trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea, suicidul, ca pierdere a credinței și încrederii în Dumnezeu, reprezintă refuzul de a accepta lucrarea mântuitoare a Duhului, și astfel devine **păcat împotriva Duhului Sfânt**. Despre acest fel de păcate Mântuitorul a spus că nu se vor ierta nici acum, nici în veacul viitor (*Mt 12, 31-32*). Faptul că nu se vor ierta, nu înseamnă că nu se pot ierta. Orice păcătos care s-a căit de păcatele sale a primit iertarea lui Dumnezeu, fiindcă „Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu” (*Iz 18, 32; Tim 2, 4*), iar „Fiul Omului nu a venit să piardă sufletele oamenilor, ci ca să le mântuiască” (*Lc 9, 56*). Cel ce se sinucide și-a anulat tocmai acest timp al căinței, de aceea păcatul primește caracter veșnic, fiindcă nu lasă loc și timp intervenției iertătoare a lui Dumnezeu. Fapta unui ucigaș este gravă, fiind socotită păcat strigător la cer, dar el se poate îndrepta printr-un act de căință. Sinucigașul însă a închis această poartă a harului iertător.

Referindu-ne la sfințenie ca împlinire a umanului autentic, determinat de funcția dinamică și creatoare a libertății morale, am putea face o mică digresiune, arătând că suicidul poate fi interpretat și dintr-un alt unghi, mai puțin luat în seamă. Și anume, după cum am văzut, trupul, alături de suflet, împlinește menirea sfințeniei vieții în unitatea de ființă a persoanei umane. Iar dacă sfințenia aduce plenitudinea vieții, refuzul de a o cultiva aduce moartea. În acest cadru putem vorbi de o **sinucidere lentă, involuntară și inconștientă**, în sensul că instinctele și afectele, deși absolut necesare vieții biologice, având însă o funcționalitate irațională și inconștientă, atunci când sunt pierdute de sub controlul conștiinței (rațiune și voință), atentează asupra libertății morale generând patima înrobitoare,

pe măsură să destrame plenitudinea vieții într-un eșec existențial. De pildă, dacă urmărind în exclusivitate plăcerea gustului, acesta se amplifică intensiv și, în loc să satisfacă necesitatea vieții instinctive, o dereglează în îmbuibare, atunci putem spune metaforic că „ne săpăm groapa cu dinții...”. De aici putem deduce paradoxul vieții, în sensul că mâncarea îți dă viața și tot mâncarea te omoară... La fel se întâmplă și cu instinctul de reproducere, sau cu cel de proprietate, încât putem concluziona că insașiabila obsesie de căutare a belșugului de viață poate duce, în mod paradoxal, la prăbușirea ei, împlinindu-se astfel cuvintele Mântuitorului că „cel ce vrea să-și câștige viața, o va pierde...” (Mt 16, 25).

Revenind însă la canonul sus-amintit, devenit normativ în Biserică, vom avea în atenție fraza finală: „**Deci, clericul negreșit trebuie să cerceteze cu de-amănuntul, ca să nu cadă în osândă**”, urmărind felul în care poate fi privit **suicidul între nebunie și responsabilitate**.

În această situație păreri sunt împărțite. Astfel, în 1788, William Rowley scria cu certitudine: „Cel care se sinucide este indubitabil **non compos mentis**, iar **suicidul ar trebui să fie întotdeauna considerat ca act de nebunie**”¹⁷.

În acest caz, răspunsul este simplu: oricine se sinucide nu este responsabil și, ca urmare, orice „cercetare” încetează...

Dar, pe de altă parte, teologii au formulat pentru sinucigaș o condamnare dură, fără drept de apel, declarând că „prin inducția exemplului particular ale sinucigașilor, care au fost cu toții niște blestemați și damnați, putem să conchidem cu certitudine că nici un sinucigaș nu a fost mântuit, și nici nu poate fi. Mobilul tuturor motivelor și cauzelor ce păreau să **justifice oarecum sinuciderea este socotit a fi diavolul**, care acționează prin cele trei instrumente ale sale: **mândria, deznădejdea și necredința**. Înăsprirea tonului scrierilor teoretice se reflectă în dreptul canonic și în dispozițiile concrete ale statutelor sinodale ale Bisericii Apusene. Astfel, conciliile regionale de la Lyon, din 1577, de la Reims și de la Bordeaux, din 1583, de la Cambrai, din 1586, de la Chartres, din 1587, precizează interdicția de înhumare pentru sinucigași. Cel de la Reims prevede chiar excomunicarea celor care le vor înhuma cadavrele¹⁸.

Dar, întrucât se impune totuși „**cercetarea**” **fiecărui caz în parte**, vom pune în discuție tocmai acest aspect, adică în ce măsură suicidul este **act conștient și liber** și, prin urmare, **responsabil**, urmărind, în continuare, **poziția medicinei, psihologiei și sociologiei**...

Cercetătorii în domeniu au stabilit că suicidul se datorează unei „depresii majore recurente” și unor „tulburări de stress post-traumatic”, cărora omul le de-

¹⁷ *A Treatise on Female, Nervous, Hysterical, Hypochondriacal, Bilious, Convulsive Diseases (...)* with Thoughts on Madness, Suicide, Londra, 1788, p. 343.

¹⁸ G. Minois, *op. cit.*, p. 145.

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

vine victimă. Apar în organism anumite impulsuri de autodistrugere, datorită unor procese chimice și fiziopatologice. Astfel, victima este mai degrabă pacient, care trece prin următoarele stări psihice. Mai întâi apar **sentimente de tristețe și de tulburare, urmate de mânie și apoi de speranță. Înclinația spre sinucidere apare odată cu transformarea „speranței” în disperare.**

Cauzele care fac această trecere sunt de ordin **neurologic, chimic, genetic, endocrin** etc.

Sub aspect **neurologic și chimic**, suicidul poate fi determinat de slăbirea **neurotransmițătorilor**, care afectează ganglionii de bază (cum este și în cazul bolii lui Parkinson), fapt care atrage după sine o scădere a **cantității de dopamină**. Cantitățile scăzute de **serotonină** din organism și a unor acizi înrudiți cu ea creează mai întâi stări de **agresivitate și impulsivitate, care, îndreptându-se împotriva propriei persoane, duc la depresia patologică**, ce degenerază în suicid.

Factorii **hormonali** vizează în special sindromul **pre-menstrual și disfuncția glandei tiroide**.

Pe de altă parte, se apreciază că la **mortalitatea masculină** ar contribui și **secreția de testosteron**, care constituie la un moment dat **factor de agresivitate ce poate fi îndreptată spre sine însuși**, în așa măsură încât să ducă la suicid.

Sunt apoi cercetări și statistici, ce-i drept controversate, care sugerează că ar putea exista o conexiune între nivelurile scăzute de colesterol și sinucidere. S-au semnalat persoane cu colesterol scăzut, fie în mod natural, fie datorită unui regim alimentar și medicamentos în acest sens¹⁹.

Cercetările științifice, de necontestat, au pus în evidență comportamentul de autodistrugere ca **factor genetic** existent, dacă nu în familie, în istoria ei.

Privind cauza ereditară, un studiu pe gemeni a constatat o rată de concordanță pentru tentativele grave de sinucidere de 23% pentru gemenii monoziгоți, și de 0% printre gemenii deiziгоți²⁰.

Explicația **psihologică și genetică** a suicidului a fost susținută mai ales de **Jean Baechler**, în lucrarea sa, *Les Suicides*, din 1975, și de **Jack Douglas**, în *The Social Meaning of Suicide*, din 1967. Ei susțin că în „zestrea” genetică a fiecărui om zace o anumită agresivitate, care reacționează la posibilitățile de adaptare ale fiecăruia. Sporirea acestei agresivități orientată spre sine însuși poate fi stimulată de lipsa de integrare într-un anumit grup social, sau de rigoarea excesivă a unui cod moral, pe măsură să creeze compromisuri, ce atrag oprobriul public... Ei susțin apoi că oamenii devin mai agresivi în timp de pace și mai solidari în timp de război, când manifestă dorința de a trăi.

¹⁹ Ed. Smith și colab., *op. cit.*, p. 796-797.

²⁰ Idem.

S-a semnalat la veteranii războiului din Vietnam apariția unor traume psihice manifestate sub forma unor confuzii între sentimentul respectului față de sine și cel al vinovăției și mâniei ofensive, în sensul că, neputându-și manifesta mânia față de dușman, înăbușind-o în sine, îi devine țintă prin autodistrugere. Aceasta apare necontrolată, în sensul că „ucide doi oameni”: pe sine fizic, iar pe celălalt emoțional, ca obiect al ostilității ei.

Acest fapt confirmă teoria lui Sigmund Freud, formulată încă în 1905, potrivit căreia suicidul înseamnă o **întoarcere a agresivității împotriva eului**. Dacă, **din cauza presiunii sociale, agresivitatea nu se poate îndrepta împotriva adevăratului obiect, se întoarce împotriva subiectului însuși**, spunea părintele psihanalizei. Freud făcea deosebire dintre **libido ca instinct al vieții și al reproducerii**, numit **Eros**, și opusul acestuia, **instinctul distrudo**, numit **Thanatos** (al morții). Dacă **acesta din urmă nu este sublimat în acte de altruism, se întoarce distructiv spre sine însuși**...

Sociologia a demonstrat că 91% din cazurile de tentativă la suicid sau de sinucidere provin din **mediile familiale haotice**. La acestea se adaugă **stările depresive** produse de pierderea unor persoane dragi în intervale scurte de timp, cum ar fi: pierderea ambilor părinți, a soțului (soției), a copiilor, a prietenilor. **Sentimentul existențial al lipsei suportului social aduce însingurarea depresivă și ucigătoare**.

Importanța factorului social în sinucidere l-a determinat pe celebrul sociolog francez E. Durkheim să spună, încă în 1897, că **suicidul nu poate fi considerat produsul voinței libere, ci, mai mult, poate avea cauze sociale**²¹.

Privind în mod special **responsabilitatea socială a sinuciderii**, Antonin Artaud, referindu-se la Van Gogh, arată că e vorba de o „sinucidere a societății”, iar el este o victimă a lipsei de comuniune între oameni. Astfel, **cu toții suntem responsabili de fiecare sinucidere**²². „Singurătatea apasă din greu asupra societății noastre. Cum să trăiești singur, dezrădăcinat, într-un mediu străin, rece, indiferent? – se întreabă O. Clément. Omul are nevoie de căldură ca să subziste. Adolescenții se ghemuiesc în grupurile lor de „camarazi”. Dar nu toți. Dar cei în vârstă, femeile văduve sau abandonate?”²³.

În documentatul său studiu referitor la suicid, E. Durkheim, bazându-se pe statisticile epocii sale, stabilește trei **categorii sociale ale suicidului**:

1. **Suicidul egoist**, care îi înglobează pe indivizii cei mai slab integrați în grupul lor familial, religios sau politic;

²¹ John Breck, *Darul sacru al vieții*, trad. P.S. Dr. Irineu Bistrițeanul, Cluj-Napoca, 2001, p. 341-347.

²² O. Clément, *op. cit.*, p. 118.

²³ Idem, p. 116.

2. **Suicidul altruist** se referă la societățile ce practică un grad de integrare excesiv, putând justifica sacrificarea pentru grup;

3. **Suicidul armonic** se datorează dereglărilor mecanismelor sociale, care nu mai asigură satisfacerea necesităților elementare.

Aceste interpretări sociologice au fost completate în 1930 de Maurice Halbwachs, care stabilește că **solitudinea constituie originea comună a tuturor tipurilor de sinucidere**. El spune explicit să „sentimentul unei solitudini definitive și iremediabile este cauza unică a suicidului”²⁴.

De aici vedem că, de cele mai multe ori, omul este victima impulsurilor sale de autodistrugere. De fapt, însăși „slăbiciunea morală” și păcatul, care generează suicidul, au, sub aspect spiritual, cauze adânci ce rezidă în structura psihosomatică a omului, ce nu-i oferă posibilitatea de revenire de sub apăsarea distrugătoarelor stări depresive. În felul acesta, sinucigașul este mai degrabă **pacient decât inculpat**.

Pe de altă parte, ne gândim că proliferarea suicidului se datorește și realității nihiliste a epocii postmoderne în care ne desfășurăm activitatea. Cauzele psihologice și sociale se asociază într-o abordare tragică a vieții pe fondul unui pesimism al însingurării și al înstrăinării morbide... „Help yourself!” este imperativul vieții adresat omului postmodern. Unii reușesc să navigheze în crâncena luptă a vieții, prin forțe proprii, prin mijloace și căi mai mult sau mai puțin cinstite... Alții însă, chiar dacă se străduiesc, fie nu-i ajută puterile, fie vântul le este contrar, și rămân niște naufragați pe marea vieții. Și astfel le apare angoasa ca nesiguranță și neîncredere în sine, sau anxietatea cu ucigătorul complex de inferioritate, atrăgând descurajarea oarbă și fatala depresie morbidă, ce se prăbușește în „taedium vitae”... Dar disperarea se face simțită mai cu putere atunci când lumina credinței și a nădejzii creștine nu-și mai împlinesc funcția lor dinamică și creatoare. Atunci, însingurarea aflată sub obsedantul fior al grijii existențiale și al părăsirii, amplifică descurajarea, devenită disperare, încât „una salus victis, nullam sperare salutem”... („singura salvare a celor învinși este de a nu mai spera în nici o salvare” – Vergiliu, *Eneida* II, 354).

Iar dacă competiția vieții sociale este atât de dură, încât victimele abandonate cad la tot pasul, Biserica, având menirea de a căuta și a salva pe cei pierduți (*Lc* 9, 55), va fi corabia salvatoare a tuturor naufragaților. Și astfel putem aprecia că dacă cineva ajunge, în conjunctura actuală, să renunțe la lupta vieții, fiindcă nu mai are motivație și posibilitate de a o aborda cum se cuvine, adică pozitiv și creator, se poate considera că, dacă nu ai aruncat colacul de salvare naufragaților, măcar celor rămași cu rana sângerândă a despărțirii să le oferi balsamul mângâietor...

²⁴ G. Minois, *op. cit.*, p. 337.

Din cele până aici tratate, vedem că problema **cercetării cazurilor de suicid nu este deloc ușoară, dar se cuvine să i se acorde atenția cuvenită fiecărui caz în parte**, așa cum justiția cercetează cu multă minuțiozitate responsabilitatea unui inculpat care a săvârșit o crimă... Ne vom lămuri însă mai bine asupra similitudinii dintre ucidere și sinucidere, analizând concret responsabilitatea mentală și morală în două cazuri diferite. Să luăm, de pildă, cazul unei femei care și-a dorit foarte mult să aibă un copil. Dumnezeu i l-a dăruit, iar ea, ca mamă, îl iubește foarte mult. Dar, din nefericire, deși îl iubește foarte mult, din zonele tenebroase ale minții, îi apare la un moment dat ideea **sadică** de a-l ucide. Devenită obsesie, **sadismul, ca plăcere instinctivă morbidă, a învins iubirea maternă**, concretizându-se în crimă. Cu siguranță, în acest paradox, justiția va pune la îndoială responsabilitatea mamei... Prin similitudine, ne întrebăm: ce sentință va emite Biserica, cercetând (analizând) un caz de sinucidere în care este implicată o oarecare mamă care, deși și-a iubit copilul, a simțit la un moment dat că din alte motive, mai mult sau mai puțin justificate, trebuie să-l părăsească, fiindcă ea trebuie să părăsească această viață?!... Acest „trebuie”, deși nejustificat, se manifestă imperativ ca obsesie oarbă, și devine datorie ce se cere a fi împlinită. Nefiind însă motivată rațional și moral, fapta în sine este reprobabilă, dar făptuitorul poate fi declarat iresponsabil, deoarece e vorba de **masochism**. Acesta reprezintă forma de plăcere morbidă a instinctului de conservare a vieții și, ca urmare, o **deviere de la orientarea firească a inteligenței și a acțiunii umane**, care, în mod normal și natural, se îndreaptă spre un scop util și necesar vieții.

Faptul că nu putem stabili cu exactitate câte anume procente suicidul este un act conștient de voință liberă, deoarece impulsurile depresive îi lezează libertatea și, ca urmare, **responsabilitatea**, se cuvine ca în orice **situație de dubiu, să învingă totdeauna iubirea**. „**In dubiis caritas**”, spunea pe bună dreptate Fericitul Augustin, într-un alt context de idei...

Având în vedere faptul că iubirea lui Hristos înclină totdeauna spre păcătos, ar fi bine ca, neacceptând păcatul, să-l oferim totuși pe păcătos milei lui Dumnezeu. „Responsabilitatea Bisericii în astfel de cazuri este de a-l accepta atât pe cel decedat, cât și pe cei mai răniți de această moarte tragică și să-i dăruiască și pe aceștia milei iubitoare a lui Dumnezeu. Îngrijirea pastorală se va concentra asupra vindecării celor rămași fără persoana iubită, evitând orice judecare sau condamnare. Dacă Dumnezeu poate înțelege factorii complecși care determină sinuciderea, indiferent dacă în aparență aceasta este pentru noi „rațională” sau nu, **rolul nostru este să lăsăm victima în grija milostivă a lui Dumnezeu, în timp ce suntem martorii adevărului că iubirea mântuitoare a lui Hristos e mai puternică chiar decât moartea produsă prin sinucidere**”²⁵.

²⁵ John Breck, *op. cit.*, p. 348-349.

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

Toate acestea confirmă ceea ce, cu mai bine de un veac în urmă, spusese, cu adâncă evlavie, marele Om al lui Dumnezeu și neasemuitul scriitor **F.M. Dostoevski**, în „Frații Karamazov”: „... vai de sinucigași! Cred că nu pot fi suflete mai nenorocite decât ale lor. Zice-se că-i păcat să te rogi pentru odihna lor și Biserica se leapădă de ei, așa cum ni se arată, dar în adâncul inimii mele cred totuși că am putea să ne rugăm și pentru ei. Iubirea nu poate fi prilej de supărare pentru Hristos. Toată viața m-am rugat în taină pentru ei, vă mărturisesc cinstit, cuvioșilor, și acum încă nu uit să-i pomenesc în fiecare zi în rugăciunile mele”.

În cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse chiar s-a încercat lansarea unei rugăciuni pentru sinucigași, compusă de un episcop de la mănăstirea Sfântul Iov din Potceaiev, prin anul 1920. Ea a fost rostită **cu prilejul săvârșirii Sfintei Euharistii**, și cerea: „**Doamne, iartă și pe cei care s-au sinucis într-un moment de răătăcire**”. Reținem că Mitropolitul Filaret al Moscovei a binecuvântat rostirea acestei rugăciuni²⁶.

În continuare, ne vom referi la suicid **raportându-l deopotrivă la judecata și la milostivirea lui Dumnezeu**.

Privind suicidul în perspectiva judecății lui Dumnezeu și a rugăciunii Bisericii pentru cei trecuți la cele veșnice, trebuie avute în vedere două lucruri. În primul rând, că iertarea păcatelor și mântuirea sufletului reprezintă exclusiv hotărârea lui Dumnezeu. Aceasta înseamnă că taina vieții noastre veșnice nu o putem ști, precum nu putem cunoaște taina judecății lui Dumnezeu. Aceasta este taina înțelepciunii aparținătoare exclusiv lui Dumnezeu, după cum mărturisește Scriptura: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecățile Lui și de negăsit urma căilor Lui!” (*Rm* 11, 33). În al doilea rând, că judecata lui Dumnezeu se referă la păcatele oamenilor săvârșite în viața pământească. Ei se fac vrednici de milostivirea lui Dumnezeu în măsura în care și-au dovedit, în mod conștient și liber, disponibilitatea de a beneficia de harul lui Dumnezeu. De aceea nepocăința până la moarte face ca păcatele nemărturisite să nu poată primi iertarea milostivă a lui Dumnezeu, fiindcă opresc comuniunea cu El, știut fiind că păcatul în sine reprezintă înstrăinarea de Dumnezeu.

Pe de altă parte, noi știm că „nu este om care să fie viu și să nu greșească”, motiv pentru care Biserica se roagă pentru toți fiii ei, fără nici o deosebire. Iar fiii Bisericii sunt socotiți a fi toți cei botezați în numele Sfintei Treimi și păstrători ai drepte credințe. Dintre aceștia sunt, desigur, mulți care au săvârșit păcate grele și nu s-au căit pentru faptele lor. Alții, datorită morții survenite pe neașteptate, sau în condiții neprevăzute, nu au avut timp și condiții să se căiască de păcatele lor. Ca o mamă bună și iubitoare, Biserica îi încredințează pe toți, fără nici o deosebire,

²⁶ O. Clément, *op. cit.*, p. 119.

iertării milostive a lui Dumnezeu, lăsând ca judecata să o facă Dumnezeu, după dreptatea și iubirea Sa. Din această categorie, a celor mulți, care nu s-au căit de păcatele lor, pot face parte și sinucigașii. În cele din urmă, lucrurile pot fi judecate și în favorul acestora, în sensul că și ei sunt membri legitimi ai Bisericii și se poate ca în decursul vieții să-și fi arătat credința prin săvârșirea faptelor plăcute lui Dumnezeu... Ispita însă, la un moment dat, le-a depășit puterile și, în mod fatal, au căzut învinși, fără drept de apel... Se spune că unii dintre aceștia, aflați în spasmele morții, regretă cu disperare fapta la care s-au supus și, dacă cumva se întâmplă să nu-și finalizeze tentativa, scăpați din ghearele morții, păstrează toată viața căința faptei și hotărârea de a-și revizui drumul în viață... Necunoscând însă ce este în sufletul lor, în gândul lor, în simțirea lor, cât de liberă și de conștientă este fapta lor, se pare că e mai bine să lăsăm taina faptei lor reprobabile în judecata lui Dumnezeu. Suntem astfel în consensul duhului smerit de rugăciune al Bisericii, care pune totdeauna mai presus de păcat iubirea milostivă și iertătoare a lui Dumnezeu, întărită de nădejdea că bunătatea Sa este deasupra slăbiciunilor firii omenești. În felul acesta, rugăciunea Bisericii pentru cei trecuți la cele veșnice are un caracter general, în sensul că nu se referă la o anumită categorie de păcătoși sau la anumite feluri ale păcatului, ci caută să le cuprindă pe toate: cu știință, fără de știință, cu voie, fără de voie, cu lucrul, cu cuvântul sau cu gândul... Iată, spre exemplu, cât de înălțătoare sunt, în acest sens, rugăciunile speciale de la Vecernia praznicului Cincizecimii: „Stăpâne atotțiitorule, Dumnezeule al părinților și Doamne al milei... Ziditorule al vieții și al morții, al trăirii celei de aici și al mutării celei de acolo... Cel ce duci și scoți din iad; Cel ce legi întru neputință și dezlegi întru putere... Care, și la acest praznic, ai binevoit a primi rugăciuni de mijlocire pentru cei ținuți în iad, dându-ne nouă mari nădejdi că vei trimite ușurare și mângâiere celor cuprinși de întristări apăsătoare, auzi-ne pe noi, smeriții robii Tăi, care ne rugăm Ție, și odihnește sufletele robilor Tăi, celor mai înainte adormiți...” (Rugăciunea a cincea); „Căci nu este, Doamne, moarte, pentru robii Tăi, când ieșim din trup și venim la Tine, Dumnezeule, ci mutare de la cele triste la cele bune și vesele; este odihnă și bucurie. Iar de am greșit Ție ceva, fii milostiv și nouă și acelora, pentru că înaintea Ta nimeni nu este curat de întinăciune, măcar de ar fi viața lui numai o zi... Pentru aceasta, ca un Dumnezeu bun și iubitor de oameni, dezleagă, lasă și ne iartă, nouă și acelora, căderile în păcate, cele cu voie și cele fără de voie, cele cu știință și cele cu neștiință, cele arătate și cele ascunse, cele cu lucrul și cele cu gândul, cele cu cuvântul și cele din toate umbletele și mișcările noastre” (Rugăciunea a șasea).

Referindu-ne în special la **misiunea spirituală și socială a Bisericii în lume**, se cuvine să accentuăm faptul că aceasta **trebuie să aibă un caracter pastoral-preventiv**. Sunt mulți în jurul nostru învinși de soartă, dezorientați, bolnavi, marginalizați, însingurați, lipsiți de ajutor și de orice sprijin... Unii ca aceștia trebuie

Pr. Prof. Dr. Sorin Cosma

căutați, aflați și salvați atât material, cât și spiritual... Nu e, desigur, ușor să te identifice cu contradicția vieții, cu necazurile, cu nevoile și cu îndărătnicia fiecăruia, dar numai aceasta este opera și jertfa samarineanului milostiv...

Referindu-ne însă în mod special la suicid (eventuale înclinații sau tentative prin pierderea comuniunii și a încrederii în Dumnezeu), va intra în acțiune **arta duhovniciei în cadrul pastorației individuale**. Duhovnicul va trebui să dovedească mult tact pastoral, aplicat cu discernământ (dreaptă socoteală), cu înțelegere, cu răbdare, cu îngăduință și cu fermitate, cu întărirea inimii prin rugăciune și prin lecturi biblice și duhovnicești, cu smerenie și cu har, cu încredere neclintită în ajutorul lui Dumnezeu, știut fiind că ceea ce la oameni este cu neputință, poate împlini Dumnezeu.

Pe de altă parte, îngrijirea pastorală trebuie să înlocuiască răceala și indiferența față de cei ce se despart de o persoană iubită, chiar dacă aceasta și-a greșit trecerea în veșnicie. Nu de condamnare și de judecată au nevoie sufletele rănite, ci de untdelemnul mângâietor al iubirii care pe toate le iartă, și de aceea rămâne veșnic biruitoare, nu cade niciodată, fiindcă poartă în sine viața lui Dumnezeu care este iubire... Ca urmare, nu ne mai rămâne decât îndemnul care ne povățuiește astfel: „Omnia vincit amor et nos cedamos amori!” („Iubirea le învinge pe toate, iar noi să ne lăsăm învinși de ea” – Vergiliu, **Bucolica**, X, 69).

Fără a impieta întru nimic învățătura de credință a Bisericii, în condițiile de secularizare a lumii contemporane, se cuvine ca misiunea pastorală a Bisericii să se orienteze spre o mai eficientă apropiere de slăbiciunile sufletești ale oamenilor în împrejurările dramatice și tragice ale vieții lor. Alcătuirea unei slujbe speciale pentru sinucigași, cu mângâierea celor rămași în urmă, prin care să fie încredințați milostivirii lui Dumnezeu, ar fi deosebit de benefică și de oportună...

Keywords: suicide, Church, sin, responsibility, love

Abstract: *The study analyzes the reality of the suicidal act, its causes, and the attitude of the Church toward it. It focuses on several considerations on the mission of the Church in a secularized world, in the perspective of an active and efficient pastoral work. Within this context, we witness a proliferation of suicidal acts caused by existential nihilism, specific to the contemporary postmodern age. Therefore, this study is pleading for the promotion and affirmation of Christian values.*